

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Tango för tre: en dansant festskrift till Cecilia Wadensjö*.

Citation for the original published chapter:

Blåsjö, M., Jonsson, C. (2022)

Kollektiv översättning under ett jobbmöte

In: Magnus Dahnberg; Yvonne Lindqvist (ed.), *Tango för tre: en dansant festskrift till Cecilia Wadensjö* (pp. 75-83). Stockholm: Tolk- och översättarinstitutet, Stockholms universitet

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-240336>

Kollektiv översättning under ett jobbmöte

Mona Blåsjö och Carla Jonsson

Abstract

Translation and interpreting in the workplace are not always performed by translation professionals in planned situations. In this article, collective ad hoc-translation/interpreting by non-translators in a workplace meeting is analyzed. The analysis gives an example of ad hoc-translation that take place in work life situations: there are no distinct divisions between different roles, or between source text and target text, and there are no clear borders between translation and interpreting, since both written texts and verbal interaction are present. The study confirms recent problematizations of conceptions of translation and interpreting in real life situations and highlights the role of digital tools in non-professional workplace translation.

Keywords: translation, interpreting, digital tools, workplace communication, ethnography

För oss som inte huvudsakligen forskar om översättning och tolkning kan det tyckas enkelt: översättning handlar om skriven text, och tolkning handlar om muntlig kommunikation. I realiteten är det dock mer komplext; t.ex. kan skrivna texter som ingår i en kommunikationssituation behöva återges på målspråket av en tolk, *avistatolkas* (Wadensjö 2018 s. 18, 170). I forskning om översättning och tolkning studeras och teoretiseras dessutom flera andra integrerade former, och föreställningar om avgränsade professionella uppdrag för översättning och tolkning problematiseras (t.ex. Traverso 2012), liksom att tydliga roller alltid skulle finnas (se t.ex. Koskela m.fl. 2017 om *para-professional translation*). Av särskilt stor betydelse kan det ha varit att icke-professionell, situationsmotiverad tolkning inom vården synliggjorts (t.ex. Jansson & Wadensjö 2015). Som Wadensjö (2015) påpekar sker tolkning även i andra samhällssektorer än vård och annan offentlig verksamhet, såsom näringslivet, och viss tolkning kan ske *ad hoc* (se även Jansson & Wadensjö 2015). I den här artikeln visar vi ett exempel på integrerad ad hoc-översättning/tolkning i en näringslivskontext där roller som tolk, ”source text provider” och primära parter inte är tydligt avgränsade, utan där översättningen i stället kan karaktäriseras som kollektiv.

Den typ av *ad hoc-tolkning/översättning* i arbetslivet som Traverso (2012) studerar karaktäriseras av:

- interaktion i realtid
- oplanerad turtagning med översättning av en bit i taget
- tolkning i båda riktningar
- någorlunda jämna roller vad gäller professionell expertis annan än översättning/tolkning (Traverso 2012 s. 149–150).

De första av dessa överensstämmer med s.k. *community interpreting* (Wadensjö 1998) men inte den sista; i *community interpreting* ingår normalt en part som är lekman, t.ex. patient eller vittne. Traverso (2012) betonar också att *ad hoc*-praktiker ofta är *kollektiva*, dvs. att flera deltagare samarbetar och förhandlar i själva översättandet. I en formell tolksituation kan en icke-tolk eller primär part börja tolka eller korrigera tolkningen; även det kan ses som en kollektiv eller *kollaborativ tolkning* (Dahnberg 2015 s. 43).

Den typ av *para-professionell* översättning/tolkning som Koskela m.fl. (2017) studerar präglas bl.a. av att roller integreras. I stället för tydliga roller som översättare/tolk, ”source text provider” o.d. lyfter de därför fram begreppet *translatorial actions*¹, översättande handlingar, som olika deltagare i en situation kan utföra:

Because the role of translator is not bound to a designated person in the situation, there is no predefined division of roles. Thus [...] the roles of the source text provider and translator often blend and overlap creating a dynamic interplay of different language practices.

[T]ranslatorial action is defined as all types of action by anyone who takes the role of the translator in a bi- or multilingual situation with the purpose of delivering spoken or written content in one language by expressing related content in another language to receivers with potentially different needs and uses of translation. (Koskela m.fl. 2017 s. 469–470)

Koskela m.fl. (2017) undersöker endast översättning inom en interaktionsdeltagares tur, och gemensamma eller kollektiva översättande handlingar kommer därför inte fram i den studien. ”Collective translation” nämns i Koskinen (2001), men där är nivån i stället längre processer över tid där flera personer och aktörer är inblandade i översättning av text. Liknande längre processer av översättningssamarbete tas upp av bl.a. Risku (2010)

¹ Begreppet *Translatorisches Handeln* kommer ursprungligen från Holz Mänttari (1984): *Translatorisches Handeln. Theorie und Methode*.

och Sannholm (2021). I Sannholm (2021), som handlar om professionella översättare, finns dock interaktion som är avgränsad i tid samt inbegriper både tal och text, vilket är relevant för vår studie.

Som Jansson & Wadensjö (2015) påpekar har ad hoc-tolkning i talad interaktion inte uppmärksammats så mycket av forskningen. Studier där ad hoc-tolkningen inkluderar skriven text tycks vara än färre, och vi hoppas att vår begränsade studie kan inspirera till flera djupare undersökningar av naturligt förekommande, komplexa situationer:

- där tolkning och översättning integreras, dvs. där deltagarna förhåller sig till olika språk i både text och tal
- där översättningen/tolkningen är oplanerad
- där flera deltagare bidrar till översättning i ett kollektivt samarbete
- där ingen professionell översättare eller tolk deltar.

Utan ambition att slå fast vilken typ av översättning/tolkning som pågår i våra data, utan endast att problematisera och öppna för diskussion, kommer vi att använda begrepp från litteraturöversikten ovan på data som beskrivs i nästa avsnitt.

Data

Materialet kommer ifrån forskningsprojektet *Professional Communication and Digital Media – Complexity, Mobility and Multilingualism* (2016–2019) där vi med metoder från lingvistisk etnografi studerade den naturligt förekommande kommunikationen på två företag. Förutom observationer och inspelningar av möten, skrivarbete och vardagliga aktiviteter gjorde vi intervjuer med anställda samt samlade och fotade av texter. Urvalet av data för den här artikeln kommer från ett möte på ett av företagen som vi kallar Verona Medical. Branschen var alltså läkemedel, och företaget hade kontor i flera länder och anställda från olika delar av världen, även på det stockholmskontor vi studerade. Företagsspråket var engelska, men svenska användes till stor del i daglig kommunikation. Hela projektet genomfördes i kontinuerlig samverkan med företaget, och deltagarna har lämnat informerat samtycke och försetts med pseudonymer. Huvuddeltagare har även haft chans att läsa, justera och godkänna alla publikationer, inklusive denna. En deltagare som läste utkast till denna artikel skrev som respons: ”I korthet en teoretisk och beskrivande analys av vad vi gör dagligdags i vårt team och samtidigt är högst omedvetna om.”

På mötet som här valts som data deltar följande personer:

Sebastian – chef för en enhet, första och huvudsakligt språk engelska, förstår några ord på svenska

Peter – medicinsk expert, förstaspråk svenska, talar engelska

Anne – ordförande för mötet, förstaspråk svenska, talar engelska

Alexander – förstaspråk svenska, talar engelska.

Om Anne och Alexander vet vi mindre än om Sebastian och Peter, som hörde till projektets huvuddeltagare. Sebastian använde ofta Google Translate för att förstå texter på svenska; det framgick både av intervju med honom, av vad andra deltagare uppgav och av observationer.

Mötet handlade om prissättning av en viss produkt, fördes huvudsakligen på engelska och varade ca en timme. Det hölls i ett litet sammanträdesrum med en ganska stor datorskärm på ena väggen, där text visades. Alla deltagare hade tillgång till någon digital enhet – mobil, läsplatta eller dator. Vi satt med vid bordet, antecknade och spelade in ljud som sedan transkriberades grovt av projektets assistent Sofia Johansson. Ett utdrag om ca tre minuter, här något mer noggrant transkriberat, var ursprunget till idén till denna artikel eftersom en intressant form av kollektiv ad hoc-översättning och samtidigt avistatolkning ägde rum.

Analys

Ungefär tjugo minuter in i mötet försöker deltagarna jämföra vad en hel behandling av en viss sjukdom med företagets produkt skulle kosta jämfört med kostnaden för en konkurrents produkt. De vet om konkurrentens pris per enhet, men frågan är hur lång behandlingen brukar vara och därmed den totala kostnaden. Alexander tror att det rör sig om är en kontinuerlig behandling, men Peter säger att det inte är det och hänvisar till text, "but it's in the indication I think so or dosing recommendation" (rad 1–2 nedan). Alexander tycks vara den första som hittar rätt text i sin digitala enhet, och han börjar då läsa, direktöversätta eller avistatolka från den svenska texten till engelska, så att alla ska förstå. Interaktionen fortsätter tills deltagarna har kommit fram till en lösning på problemet hur lång en behandling brukar vara. Utdraget nedan kan därmed ses som ett avgränsat kommunikativt projekt (Linell 2011), nämligen att söka efter information om längden på en normal behandling med läkemedlet.

Utdrag del 1 (i transkriptionen ersätts läkemedelsnamn, sjukdomar o.d. med versaler inom hakparentes för att försvåra identifikation av företaget)

1 Peter but it's in the indication I think so or or dosing
2 recommendation
[15 sek uteslutet]
3 Alexander I can read (.) it says that [A] is a [B] drug for
4 treatment of adult patients with n-newly diagnosed acute
5 [C, stammar lite på sjukdomens namn] (..) eh positive::
6 mutation (.) [A] is (.) given in combination with
7 standard induction therapy [D] (.) and in combination
8 with high dose [E] as consolidating=
9 Peter °ah°
10 Alexander =chemotherapy (.) after eh (.) finished consolidating
11 treatment [A] is given as a s-single eh component (.) eh
12 and (..)
13 Peter for how long
14 Alexander for for for (..) eh °var var jag° underhållsbehandling
15 Peter yeah maintenance
16 Alexander maintenance treatment (...)
17 Peter how long
18 Alexander it doesn't say (.) maintenance treatment (...)
19 Anne hm (.) and

Det kommunikativa projektet börjar med att Alexander erbjuder sig att läsa ("I can read (.) it says that", rad 3). Det han gör är snarare att avistatolka eller direktöversätta från skriven text på svenska till tal på engelska, motiverat av att Sebastians huvudsakliga språkkompetens är engelska, att han inte behärskar svenska, liksom att engelska är företagsspråket. Texten kommer dock från det svenska systemet av reglerande och informerande texter om tillåtna läkemedel i just Sverige och är därför på svenska. Enligt vår etnografiska kunskap är deltagarna väl medvetna om denna makronivå av svenska regler, riktlinjer, krav på öppenhet om biverkningar o.d., vilket kan ses som en bakgrund till att de utan förhandling accepterar att texten är på svenska. Belägg för att Alexander direktöversätter eller avistatolkar är pauser, tvekljud och stamningar, men främst att han senare nämner ett ord ur texten på svenska (rad 14).

Peter tycks skynda på informationssökningen i texten med sin fråga "for how long" (rad 13). Alexander verkar därpå antingen söka i texten eller komma tillbaka till där han var när Peter avbröt ("for for for (..) eh °var var jag°", rad 14). Han växlar inom denna tur till svenska för en meta-kommenterande självstötning eller ansiktsarbete ("var var jag"), sagt med lägre röst. Efter detta kommer han fram till ett ord som han inte vet den engelska termen för, *underhållsbehandling* (rad 14). Peter översätter snabbt med "yeah maintenance" (rad 15), och Alexander kan med Peters hjälp erbjuda Sebastian en översättning av hela frasen "maintenance treatment" (rad 16). Detta kan ses som översättande handlingar och en del av

ett gemensamt meningsskapande över språkliga gränser (se även Jonsson och Blåsjö 2020).

Enligt våra anteckningar läser nu Peter och Anne på sina mobiler medan Sebastian läser på sin läsplatta. På ett annat plan har det kommunikativa projektet stött på patrull; Peter vill fortfarande ha fram ”for how long” (rad 17), men Alexander hittar inte denna information i texten utan kan bara upprepa ”maintenance treatment” (rad 18). Ordföranden Anne tycks markera att hon sett detta hinder för informationssökningen och vill gå vidare (”hm (.) and”, rad 19). Då kommer Sebastian in i samtalet:

Utdrag del 2 (SmPC som nämns står för Summary of Product Characteristics och är texter med produktinformation)

```
20 Sebastian so it says (.) in the phase three study (.) or in a (.)
21 kind of pivotal study (.) for (.) additional twelve (.)
22 twenty day cycles (..)
23 Peter ja
24 Anne so
25 Peter I remember I vaguely remember something about three
26 months but I (.) that might be (.) do you have the SmPC
27 up there
28 Anne so for three months then it's about the same [knarrande
29 läte] price then (.) if if (..) if you would use three
30 months (.) then it will be around three hundred or like
31 now a bit more four hundred thousand
32 Alexander until (.) remission [knackar] it says:: (.) should be
33 (.) it's treated until complete remission (.) as single
34 drug and for maintenance treatment until (..) you have
35 a sort of a (..) relapse
36 Anne and it (.) doesn't say anything about the average=
37 Peter so
38 Anne =duration
39 Peter it says [A] is dosed day eight to twenty one (.) under
40 induction (.) it's it's quite similar to (..) which
41 three weeks it's it's quite similar to to (..) to [F]
42 (.) and (.) after that for patients with complete
43 remission (.) every day (..) like monotherapy for
44 maintenance therapy (..) until (..) until recurrence (.)
45 in up to twelve cycles of twenty eight days
46 Anne so one year max
47 Peter yeah max
```

Sebastians tur på rad 20–21 tolkar vi som att han läser samma text som Alexander fast med Google Translate. Belägg för det är att han inleder med ”so it says” (rad 20) och att han enligt våra etnografiska data ofta använder Google Translate. Dessutom tyder formuleringen ”in the phase three study (.) or in a (.) kind of pivotal study” (rad 20–21) på att han inte är säker på översättningen; det står knappast en ekvivalent till ”or in a kind of” i källtexten, eftersom uttrycket är talspråkligt och vardagligt jämfört med resten av texten. Han tycks alltså navigera i den typ av bristfällig översättning man ofta får i Google Translate, och samtidigt läsa upp denna för sina medarbetare.

Peter bekräftar att Sebastian har återgett den svenska texten på ett tillfredsställande sätt på engelska ("ja", rad 23) och Anne tycks återigen markera en sorts avgränsning inom det kommunikativa projektet ("so", rad 24). På rad 25–26 fortsätter Peter med att agera i sin roll som medicinsk expert och samtidigt försöka närma sig ett svar på frågan hur lång en behandling är. Han hänvisar också till en annan (del)text, "do you have the SmPC up there" (rad 27). Anne fortsätter också, med att räkna på den totala kostnaden (rad 28–31). Under tiden verkar Alexander ha sökt vidare i texterna; han knackar nu i bordet som för att påkalla uppmärksamhet och berättar att medicineringen ska pågå tills patienten uppvisar förbättring (*remission*, rad 32 och 33). Efter detta dämpar han sig något, tvekar mera (längre pauser) när han fortsätter "until (..) you have a sort of a (..) relapse" (rad 4). Att han avistatolkar kan förutom på pauserna märkas på utdraget uttal (it says::, rad 32) och reparation ("should be (.) it's treated", rad 32–33). Hans försök till översättning av det sista ordet i turen garderas med "a sort of", rad 34–35) vilket kan handla om att *relapse* ('återfall', 'recidiv') snarast betyder motsatsen till förbättring.

Utan att explicit korrigera Alexanders översättning visar Peter i sin nästa tur (rad 39–45) lösningen på problemet och svarar på Annes fråga ("and it (.) doesn't say anything about the average duration", rad 36–38). Förutom att ange antal dagar, ersätter han den felaktiga översättning *relapse* med *recurrence* ('återgång', rad 44) – åter en översättande handling som ett led i det gemensamma meningsskapandet. Även han tycks få ägna lite tid och kraft till att hitta rätt ord på engelska, eftersom han dels tvekar lite längre, dels upprepar "until" (rad 44). Nu kan Anne räkna om till max ett års behandling (rad 46), vilket bekräftas av Peter (rad 47), och det kommunikativa projektet kan avslutas.

Det som sker i interaktionen kan karaktäriseras som översättning, eftersom det som rekontextualiseras är text, och eftersom översättning bara sker från ett språk till ett annat, men muntlig interaktion dominerar och översättningen av svensk text till engelskt tal kan ses som avistatolkning. Översättningen/tolkningen görs oplanerat, *ad hoc*, när behov uppstår i mötet och företagets verksamhet. Det kommunikativa projektet att söka efter information om längden på en hel behandling förhandlas fram när Peter hänvisar till "the indication I think so or or dosing recommendation" (rad 1–2) och när Alexander erbjuder sig att läsa (rad 3). Av Traversos (2012) övriga karaktäristik för *ad hoc*-tolkning gäller att interaktionen sker i realtid med oplanerad turtagning av personer som har sin profession i annat än översättning/tolkning. Därmed kan exemplet möjligen också karaktäriseras som *para-professionell* översättning/tolkning (Koskela m.fl. 2017) där rollerna inte är tydliga och vem som helst kan översätta – t.o.m.

en person som inte behärskar svenska kan översätta från svenska till engelska med hjälp av ett digitalt redskap.

Det deltagarna hjälps åt att översätta handlar främst om termerna *underhållsbehandling/maintenance treatment* och *relapse/recurrence* (vi saknar data på källtextens ord för detta). Men samarbetet sker även genom att rekontextualisera från text till tal, att hänvisa till andra (del)texter, att använda sin professionella expertis och att använda ett digitalt översättningsredskap. Både svenska och engelska används som resurser i det gemensamma förståelsearbetet och meningsskapandet (jfr begreppet *translanguaging*, García & Li Wei 2014). Det är alltså dessa olika resurser som gör att vi ser utdraget som en *kollektiv* översättning.

Flera olika *texter* och textbaserade redskap används. Vi vet inte exakt vilken huvudtext på svenska som utgör källtext, eller när deltagarna växlar mellan olika texter, men texter som nämns är 'indication', 'dosing recommendation' och SmPC för produkten. Dessutom är Google Translate ett textbaserat digitalt redskap som används för att rekontextualisera text till tal. Hur som helst saknas här en entydig källtext och måltext.

Slutord

Relevansen av den problematisering av begrepp inom översättnings- och tolkningsforskning som bl.a. Cecilia Wadensjö stått för kan bekräftas av vår studie. I naturligt förekommande interaktion och verksamheter är gränserna mellan tolkning och översättning, mellan roller eller mellan källtext och måltext inte alltid tydliga. Inte minst har villkoren för rollfördelning och resurser för tolkning och översättning förändrats av digitaliseringen av arbetslivet och samhället.

Transkriptionsprinciper

- (.) **mycket kort paus**
- (..) längre paus, ca 2 sekunder
- = yttrande fortsätter
- :: förlängt ljud
- tystare än omgivande tal
- [] uteslutning/ersättning och paralingvistisk information

Referenser

- Dahnberg, Magnus, 2015: Tolkmedierade samtal som rollspel. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- García, Ofelia & Li Wei, 2014: Translanguaging: Language, bilingualism and education. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.
- Jansson, Gunilla & Wadensjö, Cecilia, 2015: Care identity and interpreting practices. I: Linda Kahlin, Mats Landqvist & Ingela Tykesson (red.): Språk och identitet. Rapport från ASLA:s symposium, Södertörns högskola 8–9 maj 2014. S. 59–75.
- Jonsson, Carla & Blåsjö, Mona, 2020: Translanguaging and multimodality in workplace texts and writing. *International Journal of Multilingualism* 17(3). S. 361–381.
- Koskela, Merja, Koskinen, Kaisa & Pilke, Nina, 2017: Bilingual formal meeting as a context of translatoriality. *Target. International Journal of Translation Studies* 29(3). S. 464–485.
- Koskinen, Kaisa, 2001: How to research EU translation? *Perspectives* 9(4). S. 293–300.
- Linell, Per, 2011: *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. Vol. 1. Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.
- Risku, Hanna, 2010: A cognitive scientific view on technical communication and translation. Do embodiment and situatedness really make a difference? *Target* 22(1). S. 94–111.
- Sannholm, Raphael, 2021: Translation, teamwork, and technology: the use of social and material scaffolds in the translation process. Diss. Stockholm: Stockholms universitet
- Traverso, Véronique, 2012: Ad hoc-interpreting in multilingual work meetings. Who translates for whom? I: Claudio Baraldi & Laura Gavioli (red.): *Coordinating participation in dialogue interpreting*. Amsterdam: John Benjamins. S. 149–176.
- Wadensjö, Cecilia, 1998: Community interpreting. I: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge. S. 33–37.
- Wadensjö, Cecilia, 2015: Interpreter-mediated interaction. I: Jef Verschueren & Jan-Ola Östman (red.): *Handbook of Pragmatics Online*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Wadensjö, Cecilia, 2018: *Kontakt genom tolk*. Stockholm: Dialogos.